

TELE-VÍZIÓ. A JÖVŐ MÉDIÁJA A *JEL-KÉP* FOLYÓIRATBAN AZ 1980-AS ÉVEK ELEJÉN

Molnár Csilla

molnarcsilla@hotmail.com

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2020.3.97

Absztrakt

Tanulmányomban a *Jel-Kép* folyóirat első számainak a jövő médiájáról készült írásait tekintem át. A folyóirat indulásától kezdve az akkori társadalomkutatás és kommunikáció-elmélet számos területét átfogó szövegeket adott közre. A korabeli viszonyok között kényes kérdéseket feszegető írásokhoz képest látszólag ártalmatlanabbnak tűnt a belátható jövő médiakommunikációs lehetőségeiről, a médiatechnológiai fejlődés útjairól és az átalakulások esetleges kedvezőtlen kísérőjelenségeiről értekezni. Úgy vélem, a fentebbi tematika szerint kiválasztott szövegek mögött felsejlő jövő-víziókban azért kirajzolódik egy-egy társadalomkép is.

Kulcsszavak

médiaelmélet, kábeltévé, műholdas műsorszórás, személyi számítógép

TELE-VISION. THE MEDIA OF THE FUTURE IN THE JOURNAL *JEL-KÉP* IN THE EARLY 1980-S

Csilla Molnár

Abstract

In my study, I review the writings of the first issues of the journal *Jel-Kép* on the media of the future. From its creation, the journal published several texts on social research and communication theory at the time. Compared to writings on sensitive issues under contemporary conditions, it seemed more harmless to discuss the media communication possibilities of the foreseeable future, the paths of media technology development, and the possible unfavorable side effects of transformations. I believe that the visions of the future that emerge behind the texts selected according to the above thematic also show a picture of society.

Keywords

media theory, cable TV, satellite broadcasting, personal computer

TELE-VÍZIÓ. A JÖVŐ MÉDIÁJA A JEL-KÉP FOLYÓIRATBAN AZ 1980-AS ÉVEK ELEJÉN

Molnár Csilla

Bevezetés: kell-e marxista televízióelmélet?

A *Jel-Kép* folyóirat első évfolyamának első száma Pavel Câmpeanu román szociológus – akkoriban a Román Televízió és Rádió kutatási részlegének vezetője – vitanyitónak szánt írásával indul, amely a *25 tézis egy marxista televízióelmülethez* címet viseli. Câmpeanunak már korábban kiadta egy művét magyarul a Tömegkommunikációs Kutatóközpont *Rádió, Televízió, közönség* (1974) címmel. Ez a román társadalomkutató, aki rutinos fölényrel építi be szövegébe a marxista frazeológiát, – így utólag már tudható – valamifajta kettős játékot űzött abban az időben. Ugyanis az 1980-as évektől – egy ideig Felipe Garcia Casals álnéven – a sztálinizmus kritikájáról is írt műveket, és ezek a könyvei nyugaton jelentek meg (Câmpeanu 1986/2005, 1990), majd élete végén Ceaușescuról és rendszeréről is készített egy részletes elemzést. (Câmpeanu 2003)

Vonatkozó tanulmányában – eltérően a mai médiaelméletek többségétől – a szerző úgy véli, hogy a különböző szükségletekhez való viszonyában „az e kérdésre adandó válasz a televízió genetikai kódjában rejlik; a televízió megjelenését a kommunikáció történetében bekövetkezett törésnek neveztem. Úgy vélem, hogy a televíziót nem egy sajátos kommunikációs szükséglet hívta életre.” (Câmpeanu 1980: 16) Egy technikai probléma megoldásaként értelmezve arra a konklúzióra jut, „hogy a mai világban a televízió nem annyira egy társadalmi problémának a technikai megoldását jelenti, mint egy technikai felfedezés társadalmi problematizálását.” (Câmpeanu 1980: 17) Ennek következtében a televízió látványossággá alakítja az információt, majd pedig a látványosság-igény kielégítésének mértéktelen eszközévé válik. A marxi elmélet alapján párhuzamot von az áru gazdaság és a látványosság között, mint amelyek a valóság átváltoztatásának két különböző formáját alkotják. „Az áru gazdaság cseretárggyá alakítja át a szükséglet tárgyát. A látványosság képekké változtatja át a tárgyakat és viszonyait. Az átváltoztatásnak mindkét esetben maga a tárgy a tárgya. Az átalakított tárgy mindkét esetben egyszerre folytatódik és szűnik meg létezni az átalakulásban. A szimbolikus környezet olyan miliő, amelyben a valóság egyidejűleg marad fenn és oszlik szét.” (Câmpeanu 1980: 22)

A szerző szerint a gazdaság és a látványosság társadalmilag aktív szimbolikus konstrukciók, amelyek működésének közös vonása, hogy azonosítják a szimbólumokat létrehozó valóságot az e szimbólumok által létrehozott valósággal. Emellett a televízió saját szimbólu-

mainak hatalmával legitimálja is a gazdaságét, az áruk és a képek fikciói megfelelnek egymásnak, fenntartva egy közös fetisizmust.

Câmpeanu javaslata, hogy a televíziót ne csak a társadalmi tudat tárgyának tekintsék, hanem a társadalmi gyakorlaténak is, amelyben az előbbit az utóbbi határozza meg. Úgy véli, ez lehetővé tenné egy olyan televíziós ontológia kidolgozását, amely feltárná azokat a viszonylatokat, melyeket a televízió hív életre és folyton módosít. (Câmpeanu 1980)

Almási Miklós hozzászólásában a televízió jelenségét egy szélesebb folyamat, a képkultúra huszadik század második felében zajló dömpingjének összefüggésébe ágyazza. „A képkultúra társadalmi méretű ’túlnövése’ azonban átnevelte a köznapi ember értelmes látását; az így dresszírozott szem hozzászokik a ’képolvasás’ új követelményéhez, a felszínességhez. Mindent gyorsan és nagyjából azonos reakcióval lehet ’átlapozni’ – a szem könnyen rávehető, hogy a mögöttes rétegek problémái a nem-látható, de a képen esetleg mégis jelenlevő titkok felett átfusson. Hiszen a képeslapok illusztrációit úgy kell nézni, hogy pillantásunk csak végigfussa, a képeknek csak ’érdekességértéküket tapogassa le’, mert tekintetünk máris a következő, ugyancsak egy pillanat alatt ’emészthető’ képre készül átugorni.” (Almási 1980: 21) A szerző szerint ennek nyomán a klisék világa vesz körül bennünket, ahol csak a szokatlan, az érdekes keltheti fel rövid időre a figyelmet, de mindennek legnagyobb veszélye, hogy elvész a gondolkodás autonómiája. Ugyanis az ilyesféle képolvasás egyszerre kelti a dolgok egyszerűségének illúzióját, és mitizálja, elérhetetlennek nyilvánítja a bonyolultabb összefüggéseket. Almási szerint az eredeti cikk megközelítése redukált szemléletű, mert a tévé ontológiája valójában egy tágabb tudatszociológiai mezőbe van ágyazva. Így a tévékép több az üzenet egyszerű ’cseréjénél’, hiszen rendelkezik egyfajta esztétikai minőséggel, befogadása pedig „a néző látáskultúrájának, képolvasásának társadalmilag kialakult modelljétől is függ.” (Almási 1980: 23) Ezért a Câmpeanu által feleltetett problémából – a televízió áru-fétis modelljéből – való kitörés ennek megfelelően csak akkor lehetséges, ha a televízió a művészi filmhez hasonlóan reflexióra készítő képi világot is közvetít.

A marxista televízióelméletről szóló vita a *Jel-Kép* 1980-as évfolyamában néhány hozzászólással még folytatódott. Nyilván kérdéses, hogy mennyire volt egyfajta ’fedőcikk’ a folyóirat első évfolyam első számának első írásaként elhelyezett Câmpeanu-szöveg, mint ahogy kérdéses szerintem az is, hogy lehetett volna-e a cikkben vázolt médiaelméletet kidolgozni és alkalmazni a huszadik század végén. A román szociológus írása inkább annak bizonyítéka, hogy az általa felvetett, ideologikus, paternalista, elitista módon – ahogy a hozzászólások is megerősítik – kevésbé elképzelhető, de így utólag, ismerve a ’kettős’ életét, talán éppen ennek bizonyítása lehetett a szerző burkolt célja. A cikk és a hozzá kapcsolódó írások közzététele így inkább – ahogy erre még tanulmányom végén visszatérek – egy korszak lezárásának rejtett gesztusaként értelmezhető. Ahogy Szecsckó Tamás fogalmazott a vita konklúziójaként: „a televízió ontológiája feletti töprengést tehát felváltja – és a vita logikája több helyütt vezetett ki ebbe az irányba! – a mozgó-kép episztemológiájának és a nagyipari tudat-termelés politikai gazdaságtanának kidolgozása.” (Szecsckó 1980: 4)

Az viszont kétségtelen, hogy szükségessé vált addigra egy átfogó, kritikai alapú médiaelmélet, amely azonban nem ideologikus előfeltevésekre épül, hanem inkább integratív, interdiszciplináris jellegű, így nyitott tud maradni a média világában felbukkanó új jelenségekre, alkalmas lehet az újabb folyamatok, tendenciák értelmezésére.

Írásom további részében az 1980-as évek elejének lapszámaiból azokat a tanulmányokat tekintem át röviden, amelyek a televízió, illetve a média jövőjével, az ehhez kapcsolódó újdonságok bemutatásával és értelmezésével foglalkoznak, és megerősítik, hogy megjelenően van egy komplex, új médiakörnyezet, amelynek léte, működése, használata nem értelmezhető többé a korábbi korszak szemléletével, fogalomtárával.

A kábeltévé mint a jövő tükre

Az olvasott lapszámoknál megfigyelhető volt az a tematizáció, amely markánsan különbséget tesz kétféle televíziózás között – nemcsak műszaki értelemben. Szecső Tamás 1984-es írásában is jelentkezik ez a korábbi évfolyamok vonatkozó írásaiban is visszatérő differenciálás a kábeltévé-rendszerek, amelyek „elterjedése előnyösebb helyzetbe juttatja majd a közösségeket,” illetve a műsorszóró műholdas televíziózás között, amelynél „a műsorok többsége valószínűleg profimódra készített, tehát igen kellemes, de nagymértékben sztenderdizált, kozmopolita jellegű, szórakoztatóprogram lesz.” (Szecső 1984: 28)

Szekfü András *Kábeltelevízió Kanadában* című cikke (1981) először bemutatja a világ kábeltelevízióval legjobban ellátott országának választékát, technikai adottságait. Hamar szembesíti az olvasót azzal a problémával, hogy a külföldi műsorok hozzáférhetősége nyomán a kanadai nézők 75-80%-a amerikai műsorokat néz, így ez átvezet a műsorpolitika, a még oly közel állónak tételizett kultúrák saját teljesítménye és azonossága megőrzésének szempontjaira. Az akkoriban hozzáférhető 30-nál több csatorna, illetve ezek számának várható növekedése akkoriban itthon még egyrészt hihetetlennek tűnt, másrészt felvetette azt a – akkoriban még – jogosnak tűnő kérdést, „hogyan vajon mi a csodát közvetítenek 30 csatornán, ha még a meglévő, hagyományos tévéadókat sem tudják vonzó, jó műsorokkal megtölteni? A válasz: nemcsak műsorokkal, hanem különféle szolgáltatásokkal.” (Szekfü 1981: 146) A szerző példaként említi a képes hirdetések és játékokat, valamint a katalógusból választható műsorokat. A szerző egyik következtetése, hogy ebben az esetben nem a hagyományos tévénézésről, hanem a kábeltévé használatáról beszélhetünk. A másik – úgy tűnik, időközben megoldott – észrevétele, hogy „a kábeltévét egyelőre még csak műszakilag találták fel. Társadalmi feltalálása még a kezdet kezdetén tart – az eredmények így is hallatlanul izgalmasak.” (Szekfü 1981: 148)

A témát más szerzők és a szerkesztők is fontosnak találhatták, mert az 1982/2-es számban két írás is visszatér rá. Az első Nagypál Endre munkája, aki az új technikában rejlő lehetőségeket emeli ki, így az akár 100-nál több csatornához való hozzáférést, valamint a TV-néző felől indítható jelek lehetőségét, az interaktivitást, amelyek nyomán a szerző szerint nemcsak a televíziózás rendszerét, hanem a tömegkommunikáció elméletének az alapkérdéseit is újra fogalmazhatjuk, hiszen az otthonokban megjelenhetnek a számítógépek szolgáltatásai, és velük a hozzáférés lehetősége a kulturális értékekhez.

A szerző amellett érvel, hogy hazai viszonylatban is sokkal ésszerűbb és gazdaságosabb lenne kábelrendszert kiépíteni, mint átjátszóadókat. Mindezt erősíti a közeljövő ígérete, a műsorsugárzó műholdak megjelenése, amelynek vételéhez – a költségek miatt is – nagyközösségi antennarendszerek szükségesek. Ahogy a szerző fogalmaz, „az elektronikai forradalom megteremtette a lehetőségét az igazán korszerű nagyközösségi antennarendszer létrejöttének.” (Nagypál 1982: 146) Azzal még ő sem számolt akkoriban, hogy az elektronikai eszközök olyan ütemben válnak majd olcsóvá, hogy rövidesen az egyéni műholdas televíziózás is elérhető lesz. Majd ezt is felváltja a távközlési cégek által kínált kábelhálózat – igaz, ez már csak a rendszerváltás utáni új gazdasági-politikai viszonyok között valósult meg. De ez még mindig csak a technikai kontextusa a témának, társadalmi összefüggésben négy évtizeddel később is érvényes lehet a szerző záró figyelmeztetése: „nehogy néhány év múlva arra ébredjünk, valamit már megint elrontottunk, olyan korlátokat hoztunk létre, amelynek átlépéséhez nincsenek meg a lehetőségeink.” (Nagypál 1982: 150)

Ezt követi Szekfü András újabb cikke, amely ezúttal az USA kábeltévéjét mutatja be a szolgáltatók gazdasági vonatkozásában, a szabályozás vagy szabadpiac kérdésében az USA-ban lezajlott folyamatok alapján. Fontos következtetése, hogy „a kábeltelevíziót tekintve sem a reguláció, sem a dereguláció nem tekinthető egyértelműen pozitívnak a kulturális, demokratikus vagy egyéb értékek szempontjából. Az üzleti élet menedzselésének két kormányzati

technikájáról van csak szó.” (Szekfű 1982: 152) Ennek megfelelően napjainkban is lehet relevanciája az akkor született konklúzióknak, amely szerint a nem üzleti alapú, különböző társadalmi közösségeknek, csoportoknak biztosított csatornák léte vagy nem léte a jogértelmezések és a gazdasági érdekek szövevényében alakul a kommunikációs rendszerek alapvetően üzletközpontú működésében. A másik összefüggés az előfizetési díjak összege, amely az amerikai szakértők szerint tovább növeli a kulturális szakadékot jómódúak és szegények között – ezt az érvet az elmúlt években az internet-hozzáférés kapcsán ismét megismerhettük a digitális szakadék Manuel Castells (2005) által bevezetett fogalmával. Látszólagos ellentmondás, hogy a kezdetben csak egy szűk elit számára hozzáférhető kommunikációtechnikai újdonságok egyre olcsóbbak lesznek, így egyre többek számára válnak hozzáférhetővé. Hiszen ez az egyszerre műszaki és társadalmi státuszbeli differencia ismételen újraképződik a méregdrága csúcskészülékek és az olcsó utánszerek, vagy a felhasználás könnyebb és könnyedebb, illetve korlátozottabb lehetőségei közötti hozzáférésben, miközben – a vonatkozó kutatásokból – az is kiderült, hogy a társadalom minden rétegében megtalálható a kreatív felhasználásnak is valamilyen módozata.

A következő kérdéskör a szolgáltatások választéka, amelybe a nézőnek csak kevés beleszólása van – de a csatornaváltóval mégiscsak szavazhat, mert a nézettség (majdnem) mindent eldönt –, ahogy ezt azóta megtapasztalhattuk itthon is. Zárógondolatként sokat sejtető (vagy legalábbis többértelmű) az akkori idők hazai viszonylatában, hogy a szerző szerint „megoldatlan kérdésnek látszik az esetleg létrehozandó kábelrendszerek (műsor)politikai irányítása, mivel nem illeszthető be a televíziózásról eddig alkotott fogalmakba.” (Szekfű 1982: 156)

Szekfű Andrásnak az 1983/3. számban – mintegy az előző írás kiegészítő darabjaként is értelmezhetően – a hazai kábeltévés tapasztalatokról számol be. Mint írja, elsősorban szociológusként próbálta értelmezni a Pécs-Kertvárosban folyó akkori kísérleteket. A technika hazai létjogosultsága az írásban a *helybeliség* fogalma köré szerveződik. Átlépve egy nagyságrendet, „társadalmi szükségletként jelentkezik a *technikailag közvetített és intézményesen szervezett* kommunikáció – más szóval a tömegkommunikáció.” (Szekfű 1983: 102) A szerző véleménye szerint az akkori hazai viszonyok között ezek a megyénél kisebb helybeliségek strukturálisan kimaradtak a kommunikációból, amit messze nem pótolnak az akkori megyei napilapok sem, a kábeltévé viszont alkalmas eszköz lehet arra, hogy ellássa a tájékoztatás, az érdekartikuláció és az érdekképviselet iránti lokális igényt. Ugyanakkor a szerző a használat vonatkozásában számos olyan kérdést látott még, melyek akkor megválaszolhatatlannak tűntek, mint például a településrészek közötti kommunikáció várható minősége vagy a helyi kommunikációs eszközök szerkesztési politikája (műsorpolitikája).

Ezt az összefüggést gondolja tovább Jakab Zoltán is a folyóirat következő évfolyamában. A kábeltévéről szerzett addigi tapasztalatok alapján mutatja be, hogy pl. az USA-ban hiába biztosítottak technikailag szabad helyet, egy kábelcsatornát a non-profit szervezeteknek, hiába üdvözölte számos kommunikációkutató ezt a tömegkommunikáció demokratizálásának vívmányaként, az így nyilvánossághoz jutók valójában semmilyen érdeklődést nem keltettek, így semmit nem változtattak az információfogyasztás társadalmi szerkezetén a közreműködők közlői járatlansága következtében. (Jakab 1984) A kommunikációs kompetencia és jártasság hiánya mellett a helyi közélet és nyilvánosság megléte és minősége, tehát a társadalmi háttér a meghatározó. „A kritikai és a problématudatosító funkció valószínűleg nem tölthető be pusztán a hivatásos közlők közreműködése révén, hanem szükség lenne a helyi programok olyan társadalmi bázisára, amely valóban ismeri és átéli a döntések és folyamatok következményeit, és képes erről hozzáértő közlőként beszámolni.” (Jakab 1984: 126) A szerző szerint azonban a helyi kábeltévézők a kommunikációs egyenlőtlenségek növekedésének irányába fognak mutatni, hiszen – pusztán technikai okokból is – olyanok számára teszik lehetővé a hozzáférést, akik eddig is jobb eséllyel rendelkeztek a helyi tájékozódás és érdekkifejezés területén. (Jakab 1984).

Úgy vélem, a fentebb röviden bemutatott tanulmányok közös vonása, hogy készítőik a televíziózás technikai lehetőségeit vizsgálva a korabeli hazai politikai intézményrendszer korlátaiba ütköző összefüggéseket tártak fel, amelyek kimondása akkoriban korántsem tűnhetett kockázatmentesnek. Az akkori perspektívából, a társadalmi átalakulások várható üteméből kiindulva fogalmazott úgy az utóbbi írás szerzője, hogy „ehhez képest a helyi kábelprogramok technikai kiépülése gyorsabbnak, talán azt is mondhatnám, korainak vélhető. S tulajdonképpen ezért is vagyok szkeptikus.” (Jakab 1984: 127)

Műholdas műsorszórás és a számítógépkorszak hajnala

Szintén az akkori műsorpolitikát érzékenyen érintő kérdést mutatott be Jakab Zoltán az 1982/3. számban. A tervek szerint 1985-re megindulnak Nyugat-Európában a közvetlen műsorszóró műholdas adások, az eseményt a szerző is egy átfogóbb mikroelektronikai és kommunikációs forradalom részének tekinti, amelynek „politikai, gazdasági és kulturális hajtóerőik, következményeik csak nemzetközi összefüggésben bontakoznak ki. [...] Nem drámai túlzás, hanem tény, hogy e tekintetben a jövő már tegnap elkezdődött.” (Jakab 1982: 146) Az akkor már hagyományosnak számító távközlési műholdakkal szemben ezek az eszközök közvetlenül juttatják el az adást a nézőhöz, ami természetszerűen felveti a nemzetközi politikai és technikai szabályozás kérdését, beleértve ebbe a nemzeti szuverenitás és a belügyekbe való be nem avatkozás elvét. A szerző kitér a sugárzott műsorok tartalmának problémájára, hiszen az akkori tanácskozások szerint a műsorkészítők sem igen tudták még, mit fognak kezdeni az új közléstechnikával, és az akkori vélekedések szerint a nézőnek sincs igénye újabb tévéprogramokra. Ugyanis az érintett országok űrtechnikai iparuk érdekében, fejlesztésének részeként kezelték a műholdak felbocsátását anélkül, hogy egyeztettek volna a műsorszóró társaságokkal. Tehát akkoriban még komoly kérdésként merült fel, hogyan tölthetnék ki a megnövekedett műsoridőt, és nem számoltak a műsorszolgáltató társaságok találékonyságával, egy olyan új piac születésével, ahol néhány éven belül már tematikus csatornák tucatjai versengenek egymással a nézettségért. A szerző előrelátását mutatja, hogy számol azzal, nemzetközi hátterű kereskedelmi-szórakoztató csatornák tűnnek majd fel a műholdas kínálatban, és ez jelentősen visszaszoríthatja a hazai adókat, miközben a műsornézésre fordított idő várhatóan csökkenni fog.

Az első évfolyam 3. számában jelent meg Szentgyörgyi Zsuzsa beszélgetése Zámori Zoltánnal, a KFKI Mérés- és Számítástechnikai Intézetének tudományos főmunkatársával, aki abban az időben – az akkori kifejezéssel – a mini és mikroszámítógépek alkalmazásának, illetve on-line felhasználásának széleskörű nemzetközi tájékozottsággal rendelkező hazai kezdeményezője, vezetője volt. A kutatóprofesszor szerint az univerzális számítógépek megjelenése, az egyre szélesebb körben hozzáférhetővé váló személyi számítógépek elterjedése egyben megváltoztatja felhasználásuk körét is. Zámori Zoltán szerint az ilyen eszközök jelentőségét az adja, hogy vezérelni tudnak elősorban ipari-termelési, gyártási folyamatokat. Visszatérő gondolata, hogy igazán majd a legfiatalabb korosztály, illetve a jövő generációi tudják majd kihasználni, otthonosan alkalmazni ezt az eszközt, azok, akik otthon, illetve az iskolában megszokták, és „akkor ez lesz a népszerű, a mindent tudó s mindenre programozható játék. Hogy terjedjen, programokat is adnak majd vele. S a gyerekek azt fogják megtanulni – mert fogékonyak a kérdéshez – hogy mi mindenre lehet használni ezeket. [...] A gyerekei játékán keresztül ez a társadalom egy olyan generációt készít elő, amely úgy fog majd az életbe kimenni, hogy minden konstrukciós tevékenységnél, minden munkavégzési tevékenységnél tudni fogja, hogy azokat az eszközöket, amelyeket gyerekkorában alaposan megismert, hogyan lehet az adott területen használni. Ez a tudás a termelésbe fog kerülni.” (Zámori 1980: 58)

A tudományos kutató mértéktartó következtetéseit azonban túlcitálta a közeli jövő. Az 1983/1-es számban jelent meg egy a *Newsweek*ből átvett cikk Legyen mindenkinek számítógépe címmel, amelynek amerikai szerzői (Marbach – Lubenow – Cook – Gibney – Willenson, a továbbiakban Marbach et al.) is az akkori magyar fordításban még időnként *egyéni számítógépnek* nevezett új csoda lehetőségeit mutatják be. Úgy vélik, az előző években ennek az eszköznek a megjelenésével egy új, sok milliárdos üzletág született, és „a számítógépben rejlő lehetőségek már nemcsak a technokrata elit számára hozzáférhetőek, és az egyéni számítógépek elterjedésének bizonyára mélyreható társadalmi következményei lesznek.” (Marbach et al. 1983: 135) Eközben röviden bemutatják a mikroprocesszorok felhasználásával, kezdetben otthon barkácsolt mikroszámítógépek történetét, Steve Jobs és Steve Wozniak merész kísérleteit. Mint azóta már tudjuk, az Apple sikere után már olyan cégek, mint a Commodore és az IBM is kifejlesztették a maguk *personal computer*ét, és megkezdődött a verseny, amely egyre többek számára tette elérhetővé az új csodát. Nemsokára megjelentek az üzleti élet, az oktatás, a kutatás számára kifejlesztett programok is. Az egyik minnesotai középiskolában a diákok a számítógépes laborban tolonganak, az állam több ezer gép vásárlását tervezi, sőt a számítógépes fejlesztés fellegvárában, a Carnegie-Mellon Egyetemen, „ahol az ország egyik legkiválóbb számítógép-tudományi tanszéke működik, egy olyan becsvágyó tervet tanulmányoznak, amelynek keretében valamennyi hallgatójukat el látnák egyéni számítógéppel, mintegy 6-7 ezer gépből álló parkot hozva létre. A gépek mind össze lennének kötve és kommunikálhatnának egymással.” (Marbach et al. 1983: 137) Hozzáteszik, már kidolgozott módja van annak is, hogy a számítógépek kommunikáljanak egymással telefonvonalon, egy modem segítségével. Ezáltal a háztartási számítógépet hozzákapszólják egy globális távközlési hálózathoz. Ez tovább generálja a különböző célú szoftverek piacát, alkalmazkodván a különböző igényekhez. Példaként Bill Gates, a Microsoft akkor 26 éves elnökének sikerét említik. Az informatikai forradalom folyamata megállíthatatlan, hiszen már megjelent a kézitáska méretű, hordozható számítógép is.

Már ebből a rövid áttekintésből is kitűnhet, hogy a cikk szerzői elég pontosan jövendölték meg az informatika fejlődési tendenciáit és valószínű hatásait, de az is jól látható, hogy – bár az eredeti cikk 1982 nyarán íródott – már ekkor rendelkezésre álltak a számítógépes korszak történetének alapvető narratívái, (mítoszi) alakjai/hősei is, valamint adva volt az a lelkesült és optimista hangnem, amely majd a későbbi évtizedek során is végigkíséri az infokommunikációs technológia egyre gyorsuló ütemű fejlődését, az általa kiváltott technológiai alapú derülést, miközben felbukkannak az újabb és újabb csodák, a dosszié méretűvé zsugorodó laptop, az internet, a web 2.0, a wifi, tablet, az okostelefonok és a többi eszköz, alkalmazás. „Az egyéni számítógépeknek megvan a hatalmuk ahhoz, hogy a tudás végtelen gazdagságát kihozzák a sekrestyéből és a tömegek rendelkezésére bocsássák. A gyerekeknek már egy egész nemzedéke veszi természetesnek a technikát. Az ő számukra a régen beharangozott információkor – bármit hozzon is – valóssággá lesz.” (Marbach et al. 1983: 140)

Összefoglalás

A jövő telekommunikációs technológiáját, valamint a kommunikáció- és médiaelméletek lehetőségeit illetően máig érvényes lehet Szecsckő Tamás szerkesztői jegyzete, aki az 1982/3. számban ezt írta: „A hetvenes évek tömegkommunikációs összefüggéseiből nem lehet a nyolcvanas évek hallgatói-nézői (eszközfelhasználói?) viselkedését megérteni. Az extrapolációkkal semmit sem lehet kezdeni! A világméretű korszakváltás a tömegkommunikációban is érezteti hatását; minőségi változások előtt állunk. Az üvegszálkábelek, a társadalmi adatbankok, a távérzékelő műholdak és a nemzetközi adatátvitel világában a társadalmak új módon szembesülnek saját információs évtávyukkal.” (Szecsckő 1982: 4)

A fenti áttekintés alapján úgy vélem, már az 1980-as évek elején az akkori technikai fejlődés ígéretei alapján, a média társadalmi kommunikációban betöltött szerepe szerint ki lehetett következtetni azokat a jövőbeli lehetőségeket és szükségleteket, amelyeket az akkori analóg technikával részben meg is oldottak. Azonban ezek az írások éppen egy korszakváltást megelőző pillanatban készültek. Helyzetképük, jövőt illető elképzeléseik a média lehetőségeiről reálisnak tűnnek mai szemmel is. A digitális technikának az 1980-as évek második felében indult térhódítása forradalmasította a televíziózás műszaki hátterét, és ezzel párhuzamosan egyúttal megteremtette a számítógép, majd az internet széleskörű és addig elképzelhetetlen ütemű elterjedésével az akkori média korábban ismeretlen (közösségi) alternatíváját is. Mindezek nyomán még inkább helytállónak tűnik Szecskő Tamás jóslata arról a világméretű korszakváltásról, amelynek nyomán újra kellett írni, illetve meg kellett írni a kommunikáció- és médiatudomány számos fejezetét.

IRODALOM

- Almási Miklós (1980) Értelmes vagy rutin koptatta képolvasás? *Jel-Kép*, 1980/1. 10–14.
- Az eltévedhetetlen autós. A rádió- és tévékészülékek digitalizálása. (Az összeállítást készítette Tölgyesi János.) *Jel-Kép*, 1984/3.
- Câmpeanu, Pavel (1974) *Rádió, Televízió, közönség*. Budapest. Tömegkommunikációs Kutatóközpont.
- Câmpeanu, Pavel (1980) 25 tézis egy marxista televízióelmélethez. *Jel-Kép*, 1980/1. 4–9.
- Câmpeanu, Pavel (1986, 2005) *Origins of Stalinism: From Leninist Revolution to Stalinist Society*. London and New York, Routledge. <https://doi.org/10.3817/1286070193>
- Câmpeanu, Pavel (1990) *Exit: Toward Post-Stalinism*. New York and London, M.C. Sharpe.
- Câmpeanu, Pavel (2003) *Ceaușescu*. London, East European Monographs.
- Castells, Manuel (2005) *A hálózati társadalom kialakulása*. Budapest, Gondolat – Infónia.
- Jakab Zoltán (1983) A szomszédok közbeszólnak – a műholdas műsorszórás kilátásai Európában. *Jel-Kép*, 1982/3. 143–148.
- Jakab Zoltán (1984) Szkeptikus gondolatok a magyar kábeltévéről. *Jel-Kép*, 1984/3. 124–127.
- Marbach, William – Lubenow, Gerald C. – Cook, William – Gibney, Frank – Willenson, Kim (1983) Legyen mindenkinek számítógépe. *Jel-Kép*, 1983/1. 135–140.
- Nagypál Endre (1982) Antennák nélküli városok. *Jel-Kép*, 1982/2. 141–148.
- Szecskő Tamás (1980) Kojak Caracasban. *Jel-Kép*, 1980/4. 4–5.
- Szecskő Tamás (1982) Cambridge – vizsgaidőszak. *Jel-Kép*, 1982/3. 3–4.
- Szecskő Tamás (1984) Vizuális kultúra és tömegkommunikáció. *Jel-Kép*, 1984/1. 22–28.
- Székfü András (1981) Kábeltellevízió Kanadában. *Jel-Kép*, 1981/4. 144–147.
- Székfü András (1982) Kábeltévé az Egyesült Államokban. *Jel-Kép*, 1982/2. 149–154.
- Székfü András (1983) A helybeliségről a kábeltellevízió hajnalán. *Jel-Kép*, 1983/3. 128–133.
- Zámori Zoltán (1980) Mikrogépek távlatai. *Jel-Kép*, 1980/3. 47–59.